

Asia: VN/22132/2020

Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko

Tulevaisuuden tasa-arvokysymykset

- 1. Tavoitteiden asettamiseksi on selonteossa tarkoitus käsitellä toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia sekä niiden ennakoitavissa olevia vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon. Millaisia tulevaisuutta ennakoivia tasa-arvokysymyksiä tai ongelmia mielestänne pitäisi selonteossa painottaa? Tarkasteltava aika on nykyhetkestä vuoteen 2030. Mainitkaa ja perustelkaa enintään viisi selkeää kysymystä. Mikäli mahdollista, sijoittakaa ne teemaotsikoiden alle sopivaksi katsomaanne kohtaan. Teema-alueet on esitelty edellä.**

Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi 18.12.2020 lausuntoa valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnan perusteella ei ole yksilöitävissä erityisiä tasa-arvon osa-alueita, jotka tulisi sisällyttää tasa-arvopoliittiseen selontekoon. Oikeusasiamiehen on tehtävää hoitaessaan valvottava perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tähän tehtävään perustuvat vastaukseni lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin ovat seuraavat.

Vapaus, koskemattomuus, turvallisuus ja yksityisyys

Transsukupuolisuus ja muunsukupuolisuus ovat yleistyneet 2000-luvulla merkittävästi kaikkialla maailmassa. Suomessa oikeudellisen sukupuolensa translain mukaisesti vahvistaneiden henkilöiden lukumäärä viisinkertaistui vuodesta 2010 vuoteen 2018. Translaissa ja sen nojalla annetussa transasetuksessa tarkoitettuihin tutkimuksiin ja hoitoihin hakeutuvien henkilöiden lukumäärä on niin ikään moninkertaistunut 2000-luvun kuluessa.

Islannin, Norjan ja Tanskan lisäksi muun muassa Irlannissa, Maltalla ja Argentiinassa on käytössä itsemääräämisoikeuteen perustuva oikeudellisen sukupuolen vahvistaminen. Ulkomailta tehtyjä lainsäädännöllisiä uudistuksia on edeltänyt ja niitä tukee ihmisoikeuskehitys, jossa yhä vahvemmin korostuvat valtioiden velvoitteet sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten oikeuksien turvaamiseksi.

Suomen translainsäädäntö on vanhentunut sekä osin perus- ja ihmisoikeuksien vastainen. Sen henkilöllinen soveltamisala kattaa ainoastaan transsukupuoliset henkilöt, ja muunsukupuolisten henkilöiden oikeusasema jää kokonaisuudessaan sääntelyn ulkopuolelle. Vaikka tasa-arvolaki tunnistaa sukupuolen moninaisuuden, muunsukupuoliset henkilöt eivät voi saada sukupuoltaan tunnustettua, koska maassamme tunnustetaan vain kaksi oikeudellista sukupuolta.

Yllä mainittu kehitys ulottaa enenevästi vaikutuksensa myös sukupuolivähemmistöihin kuuluviin alaikäisiin henkilöihin. Sukupuoliristiriitaa kokevat lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa heihin kohdistuvan kiusaamisen, uhkailun ja väkivallan vuoksi. He raportoivat kokevansa terveydentilansa heikommaksi, ja he ovat ahdistuneempia kuin muut lapset ja nuoret.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus turvaa alaikäisten henkilöiden fyysistä koskemattomuutta, sukupuoli-identiteettiä ja autonomiaa. Eräiden kansainvälisten ihmisoikeustoimijoiden ohella eduskunnan apulaisoikeusasiamies ja Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunta ovat esittäneet harkittavaksi translakiin sisältyvän täysi-ikäisyys-vaatimuksen poistamista. Samaa ovat esittäneet useat lastensuojelujärjestöt, lapsiasiavaltuutettu, Väestöliitto ja Sateenkaariperheet.

Valtioneuvoston tasa-arvopoliittista selontekoa laadittaessa on erityisesti huomattava Euroopan komission marraskuussa 2020 julkaisema asiakirja ”Union of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025”. Asiakirjaan sisällytetyt toimenpiteet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistämiseksi rakentuvat neljän peruspilarin varaan. Nämä pilarit ovat LGBTIQ-ihmisten syrjinnän torjuminen, heidän turvallisuutensa varmistaminen, heidän osallisuuttaan edistävien yhteiskuntien rakentaminen ja heidän yhdenvertaisuutensa edistäminen kaikkialla maailmassa.

Sukupuolivähemmistöjen oikeuksia painottava kansainvälinen kehitys huomioon ottaen samoin kuin sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeusturvaodotukset yleisesti ja sukupuoliristiriitaa kokevien lasten haavoittuvuus erityisesti edellyttävät, että mainitut teemat nostetaan näkyvästi esille valtioneuvoston tasa-arvopoliittisessa selonteossa.

Tasa-arvopoliittiset tavoitteet

2. Marinin hallituksen tavoitteena on parantaa kunnianhimoisesti tasa-arvoa yhteiskunnassa ja nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Mitkä mielestänne pitäisi olla Suomen kansalliset pitkän ajan tasa-arvopoliittiset tavoitteet, jotka toteutuessaan veisivät Suomea tasa-arvoisemmaksi yhteiskunnaksi? Huomioikaa, että kysymys on tavoitteista, ei välineistä tai toimenpiteistä. Tarkasteltava aika on nykyhetkestä vuoteen 2030. Mainitkaa enintään viisi konkreettista, selkeää ja seurattavissa olevaa tavoitetta.

Tasa-arvopoliittisena tavoitteena on sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden täysimääräinen osallisuus. Tavoitteen toteutuminen edellyttää, että sukupuolivähemmistöihin

kuuluvia henkilöitä edustavat järjestöt osallistetaan sellaisten säädösten, ohjeiden, suositusten, toimintasuunnitelmien ja vastaavien asiakirjojen ja politiikkojen valmisteluun, joilla on tai voi olla vaikutusta sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden asemaan. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden osallisuus edistää yhteiskunnallisen päätöksenteon asiantuntemusperusteisuutta ja legitimiyyttä.

3. Mitkä mielestänne pitäisi olla Suomen tasa-arvopoliittiset tavoitteet koskien Euroopan unionia ja kansainvälistä toimintaympäristöä? Täsmentäkää ja perustelkaa, mikäli mahdollista.

Suomen tavoitteena tulee olla kansallisen tasa-arvopoliitiikan tavoitteiden toteuttaminen myös Euroopan unionissa ja kansainvälisessä yhteistyössä. Erytystä huomiota tulisi kiinnittää sellaisten mekanismien kehittämiseen, jotka ehkäisevät naisiin ja tyttöihin kohdistuvaa väkivaltaa ja heidän osallisuuttaan sekä edistävät sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksia ja osallisuutta.

Sukupuolten oikeudellinen asema

4. Lainsäädäntö on yksi merkittävä sukupuolten tasa-arvopoliitiikan väline. Miten lainsäädäntöä tai yksilön oikeussuojaa pitäisi mielestänne kehittää sukupuolten tasa-arvon lisäämiseksi? Huomatkaa, että kysymys ei koske ainoastaan tasa-arvolakia.

Translainsäädäntö uudistetaan kokonaisuudessaan siten, että uudistetussa lainsäädännössä toteutuvat sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden, mukaan lukien alaikäisten henkilöiden, oikeus itsemääräämiseen, yksityisyyteen ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

Intersukupuolisten lasten sukupuoliominaisuuksia muokkaavat tarpeettomat lääketieteelliset toimenpiteet kielletään lailla tai niiden tekemisestä luovutaan muin keinoin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden sekä opetus- ja kasvatusalan ammattilaisten koulutukseen sisällytetään tietoa intersukupuolisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta sekä niitä koskevasta lainsäädännöstä.

Säädetään sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittava vanhemmuuslaki.

HETU-uudistuksen loppuraporttiin (Valtiovarainministeriön julkaisu 2020:20) sisältyvä ehdotus sukupuoli- ja syntymäaikaneutraalin henkilötunnuksen käyttöönotosta toteutetaan.

5. Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjinnän kohteeksi joutumista sukupuolen ja jonkin muun ominaisuuden perusteella. Se voi olla myös rakenteellista. Mitkä moniperusteisen syrjinnän kysymykset mielestänne pitäisi ehdottomasti käsitellä selonteossa?

Muut huomiot

6. Muuta mahdollisesti huomioitavaa selonteon valmistelussa?

-

Mäkinen Tiina
Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Eduskunnan apulaisoikeusasiamies
Maija Sakslin ja vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riitta Burrell